

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.yసు.am
publishing.yసు.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	7
Ալվարո Ալեքսանյան ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՇԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ..	17
Կարեն Ամիրջյան ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	29
Հայկ Մարտիրոսյան ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽԼԻԴՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ...	41
Վիկտորյա Օհանյան ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
Վարդան Այվազյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ	65
Անահիտ Մանասյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	79

Սամվել Մուրադյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ	
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ.....	93
Գևորգ Դանիելյան	
ԵՐԵՒԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....	111
Կարեն Հակոբյան	
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ.....	129
Հասմիկ Ենգոյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՎԵՐԱՀՄԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՅ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՅ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ	141
Սայադ Բաղայյան	
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ.....	150
Արսեն Հովհաննիսյան	
ՀԱԿԱՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	162
Արմենուհի Չիֆլիկյան	
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	176
Սոնա Թևանյան	
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ.....	190
Վահե Հովհաննիսյան	
ՎՆԱՄԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ	203

Մերզեյ Մեդրյան	
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ	
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ	
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	216
Аида Искоян	
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	
И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И	
ПАСТБИЩ	238
Տիգրան Մարկոսյան	
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ	
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	250
Օլիմպիա Գեդամյան	
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ	
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ... 262	
Հեղինե Գրիգորյան	
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ	
ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ	276
Տիգրան Խաչիկյան	
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱԶՈՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ	
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի	
ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	292
Աշխեն Ղարապյան	
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	302
Աննա Մարգարյան	
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄԻ	
ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ	
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ	320

Աննա Վարդապետյան	
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	335
Ժենյա Ստեփանյան	
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՅԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐ	352
Գոհար Հակոբյան	
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՅ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ	370
Սամվել Դիլբանդյան	
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	386
Սերգեյ Մարաբյան	
ՀԵՏԱԽՈՒՋՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏԵՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ).....	396
Վահե Ենգիբարյան	
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	415
Նելլի Աղաբաբյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՇԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐ	430
Արման Սարգսյան	
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	454

**ՀԵՏԱԽՈՒԶՄԱՆ ՄԵԶ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ
ԶԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ
ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ
ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ
ԶԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)**

Մերգեյ Մարաբյան
*ԵՊՀ քրեական դատավարության և
կրիմինալիստիկայի ամբիոնի ասիստենտ,
իրավ. գիտ. թեկնածու*

Անձնական ազատության իրավունքը՝ որպես մարդու հիմնա-
րար իրավունք, կարող է սահմանափակվել բացառապես այնպիսի
ընթացակարգին համապատասխան, որը պաշտպանում է անձին
կամայականությունից և անօրինականությունից: Քրեական դատա-
վարության զարգացման ընթացքում նման ընթացակարգի համար
հիմք է ծառայել «habeas corpus» (լատիներենից թարգմանաբար. «թե-
կուզ դու ունես մարմին») ինստիտուտը: Պատմականորեն «habeas
corpus» ընթացակարգն իրենից ներկայացնում է անձին ազատույ-
թյունից զրկելու նկատմամբ դատական վերահսկողության կառուցա-
կարգ, որը յուրաքանչյուր անձի երաշխավորում է դատարանի
առաջ կանգնելու և լաված լինելու իրավունքը, որպեսզի դատարանը
ստուգի ազատությունից զրկելու օրինականությունն ու հիմնավոր-
վածությունը:

Հենց «habeas corpus»-ի սկզբունքների վրա է կառուցված մաս-
նավորապես ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 4-րդ մասում
սահմանված այն պահանջը, որ եթե սույն հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ
կետի¹ հիմքով ազատությունից զրկված անձի վերաբերյալ ազա-

¹ Ըստ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի՝ ոչ ոք
չի կարող անձնական ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպ-
քերում և օրենքով սահմանված կարգով՝ անձին իրավասու մարմին ներկա-
յացնելու նպատակով, երբ առկա է նրա կողմից հանցանք կատարած լինե-

տություննից զրկվելու պահից ողջամիտ ժամկետում, սակայն ոչ ուշ, քան յոթանասուներկու ժամվա ընթացքում դատարանը որոշում չի կայացնում անազատության մեջ նրան հետագա պահելը թույլատրելու մասին, ապա նա անհապաղ ազատ է արձակվում:

«Habeas corpus» սկզբունքն ընկած է նաև «Մարդու իրավունքներ»-ի և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ ՄԻԵԿ) 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հիմքում, որի համաձայն՝ յուրաքանչյուր ձերբակալված անձ սույն հոդվածի 1 (գ) կետի¹ դրույթներին համապատասխան անհապաղ տարվում է դատավորի կամ այլ պաշտոնատար անձի մոտ, որն օրենքով լիազորված է դատական գործառույթներ իրականացնել, և իրավունք ունի դատաքննության ենթարկվել խելամիտ ժամկետի ընթացքում կամ ազատվել մինչև դատը՝ երաշխիք տրամադրելով:

Պետք է նկատել, որ թեև Սահմանադրության և Կոնվենցիայի վերոնշյալ ձևակերպումներում առկա են էական տարբերություններ, սակայն էության մեջ երկուսն էլ պահանջում են, որ պետությունը ճյուղային օրենսդրությամբ սահմանի հատուկ ընթացակարգ անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին քրեական հետապնդման մարմինների միջնորդությունների քննարկման և լուծման համար, ընդ որում՝ այնպիսի կարևոր երաշխիքի ապահովմամբ, ինչպիսին մեղադրյալի պարտադիր մասնակցությունն է իր նկատմամբ կալանավորում կիրառելու մասին միջնորդության քննարկման դատական նիստին կամ դատարանում լաված լինելու իրավունքն է: Սակայն, ՀՀ գործող քրեադատավարական օրենսդրությունը, հակառակ սահմանադրա-

լու հիմնավոր կասկած, կամ երբ դա հիմնավոր կերպով անհրաժեշտ է հանցանքի կատարումը կամ դա կատարելուց հետո անձի փախուստը կանխելու նպատակով (...):

¹ Ըստ այդ կետի՝ ոչ ոք չի կարող ազատությունից զրկվել այլ կերպ, քան հետևյալ դեպքերում և օրենքով սահմանված կարգով՝ անձի օրինական կալանավորումը կամ ձերբակալումն այն նկատառումով, որ նա կանգնի իրավասու դատական մարմնի առջև՝ հիմնավոր կերպով կասկածվելով իրավազանցություն կատարելու մեջ, կամ այն դեպքում, երբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ անհրաժեշտ է կանխել նրա կողմից իրավազանցության կատարելը կամ այն կատարելուց հետո նրան խանգարել թաքնվելու:

կան և միջազգային չափանիշներին, չի սահմանում կալանավորման մասին միջնորդությունների քննարկման դատական նիստին մեղադրյալի պարտադիր մասնակցության կամ դատարանում լսված լինելու իրավունքի ապահովման իմպերատիվ պահանջ, այլ, որոշ դեպքերում, թույլատրում է առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորման կիրառման հարցի քննարկում և լուծում: Մասնավորապես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և 285-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համալիր վերլուծությունից հետևում է, որ մեղադրյալի նկատմամբ նրա բացակայությամբ կարող է կալանավորման վերաբերյալ միջնորդությունը քննարկվել, երբ՝

1) ազատության մեջ է և պատշաճ կարգով ծանուցված լինելով՝ չի ներկայանում դատական նիստին,

2) գտնվում է հետախուզման մեջ:

Առավել խնդրահարույց է այն հանգամանքը, որ քրեական դատավարության օրենսգրքում որևէ դրույթ առկա չէ այն մասին, որ, այնուամենայնիվ, եթե դատարանի որոշումից հետո մեղադրյալը հայտնաբերվում և հայտնվում է վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ, այսինքն՝ դատարանի որոշման հիման վրա վերցվում է արգելանքի, ապա ինչ կարգով պետք է ապահովվի ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 4-րդ մասում և ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված՝ անձի դատարանի առաջ կանգնելու և դատարանի կողմից լսված լինելու իրավունքի իրացումը: Հանգամանք, որը վկայում է այն մասին, որ քրեադատավարական օրենսդրության նման կանոնակարգումներն ուղղակի հակասության մեջ են գտնվում ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածով և ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածով նախատեսված պահանջների հետ:

ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրությունը և մասնավորապես 285-րդ հոդվածի 2-րդ մասը և 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասը քննարկվող առումով ՄԻԵԿ-ին և դրա հիման վրա Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (այսուհետ նաև՝ Եվրոպական դատարան) ձևավորած չափանիշներին հակասելու կամ չհամապատասխանելու հանգամանքը հաստատել է նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը Տ. Վահրադյանի վերաբերյալ 2008 թվականի դեկտեմբերի 26-ի թիվ LԴ/0197/06/08 որոշմամբ, որում դատարանը մասնավորապես արձանագրել է, որ «(...) [Օրենսգրքի 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասի և

285-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 2-րդ պարբերությունում ամրագրված դրույթները] հետախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալի բացակայությամբ նրա նկատմամբ խափանման միջոցի ընտրության առումով չեն բխում Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դատավորի մոտ անհայտ տարվելու պահանջից (...)(կետ 30):

Վճռաբեկ դատարանի քննարկվող որոշման վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ դատարանի նման հետևությունները հիմնված են ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված դրույթներին Եվրոպական դատարանի կողմից տարբեր գործերով տրված մեկնաբանությունների վրա:

Այսպես՝ «*Լադենտն ընդդեմ Լեհաստանի*» գործով վճռում Եվրոպական դատարանը, անդրադառնալով Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետի կիրառմանը, նշել է, որ Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ կետը չի նախատեսում որևէ հնարավոր բացառություն այն պահանջից, որ անձը ձերբակալվելիս կամ կալանավորվելիս պետք է բերվի դատավորի կամ այլ պաշտոնյայի մոտ («*Ladent v. Poland*», 2008 թ., գանգատ N 11036/03, կետ 75): Սա նշանակում է, որ կալանավորման հարցի քննարկմանը մեղադրյալի մասնակցությունն ազատությունից զրկելու օրինականության ապահովման հիմնական երաշխիքներից է, որը չի կարող սահմանափակվել որևէ պարագայում (*այս հանգամանքը հաստատել է նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը Տ. Վահրադյանի վերաբերյալ որոշման մեջ, տե՛ս կետ 26*):

Առավել ուշագրավ է Եվրոպական դատարանի «*Գարաբանն ընդդեմ Ռուսաստանի*» գործով վճիռը, որում դատարանը քիչ այլ կերպ է մեկնաբանել 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջը, քան «*Լադենտն ընդդեմ Լեհաստանի*» գործով, սակայն դրանում տվել է այնպիսի մեկնաբանություններ, որով, ըստ էության, զարգացրել է նախկին դիրքորոշումը: Եվրոպական դատարանը մասնավորապես նշել է, որ «*ինքնին անձին կալանքի տակ վերցնելը հեռակա կարգով [կամ նրա բացակայությամբ], երբ նա թաքնվում է արդարադատությունից, հատկապես երբ նրա նկատմամբ հայտարարված է միջազգային հետախուզում, չի հակասում Կոնվենցիայի դրույթներին*», սակայն դրանից հետո դատարանը վերապահում է անում և հստակ արձանագրում, որ «*երբ 2003 թվականի փետրվարի 1-ին դիմումատուն վերադարձվել էր Թուրքմենստանից և արգելանքի վերցվել Ռուսաստանի Դաշնության տարածքում, ապա Կոնվենցիայի 5-րդ*

հողվածի 3-րդ մասի հիմքով պետք է անհապաղ տարվեր դատավորի մոտ, մինչդեռ դիմումատուին մինչև 2003 թվականի մարտի 19-ը, այսինքն՝ մեկ ամիս 19 օրվա ընթացքում չեն ներկայացրել դատավորի մոտ: Այդ ձգձգումը չի կարող դիտարկվել որպես Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խստագույն պահանջներին համապատասխան» («Garabaev v. Russia», 2007 թ., բողոք N 38411/02, կետ 101):

Արդյունքում՝ Վճռաբեկ դատարանը ոչ միայն արձանագրել է, որ առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ ՀՀ քրեադատավարական օրենսդրության կանոնակարգումները հակասում են եվրոպական չափանիշներին, այլև իրացնելով իրավունքի զարգացման և օրենքի միատեսակ կիրառության իր սահմանադրական լիազորությունը՝ սահմանել է այդ հակասությունը վերացնելուն ուղղված հստակ իրավական դիրքորոշում, դրանով իսկ երաշխավորել նաև անձի՝ դատարանի առաջ կանգնելու և լաված լինելու իրավունքի իրացումը:

Վճռաբեկ դատարանի որոշման մեջ մասնավորապես ամրագրված է հետևյալը. «(...) Հիմք ընդունելով ՀՀ իրավական համակարգում Կոնվենցիայի բարձրագույն իրավաբանական ուժը, ինչպես նաև ազատությունից զրկված անձանց անհապաղ դատարանի առջև ներկայացնելու՝ Կոնվենցիայով հստակ ամրագրված և Եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկայում բազմիցս վերահաստատված պահանջի ներպետական երաշխավորման պահանջը՝ Վճռաբեկ դատարանը գտնում է, որ ՀՀ ներպետական օրենսդրության մակարդակում ազատության իրավունքի ապահովման անհրաժեշտ երաշխիք պետք է լինի հետախուզման մեջ գտնվող անձին հայտնաբերելուց հետո, արդեն նրա ներկայությամբ, նրա նկատմամբ ընտրված խափանման միջոցի հարցի կրկնակի քննարկումը նախաքննության կատարման վայրի դատարանում: Դա հնարավորություն կտա նվազեցնելու կամայական կալանավորման դեպքերը, ինչպես նաև կապահովի Կոնվենցիայի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության համար միջազգային պարտավորություն հանդիսացող պահանջների կատարումը: ... Հետևաբար՝ հետախուզման մեջ գտնվող անձին հայտնաբերելուց հետո նա պետք է անհապաղ (72 ժամվա ընթացքում) տարվի դատավորի մոտ (...):»:

Թե՛ Եվրոպական դատարանի, թե՛ Վճռաբեկ դատարանի դիրքորոշումներից ակնհայտ է, որ ՀՀ Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի 4-րդ մասով և ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով երաշխավորված իրավունքի տեսանկյունից էականն այն չէ, որ անձը դատարանի առաջ կանգնի ի սկզբանե կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին քննիչի միջնորդությունը քննարկելիս, հատկապես, որ կարող է գտնվել միջազգային հետախուզման մեջ, այլ էական է այն, որ անձն ազատությունից փաստացի զրկվելու դեպքում 72 ժամվա ընթացքում տարվի դատավորի մոտ՝ անկախ նրանից, որ փաստացի դա հիմնված է դատարանի կողմից նախապես տրված որոշման վրա:

Անդրադառնալով Վճռաբեկ դատարանի կողմից ազատությունից զրկված անձին «անհապաղ» դատավորի մոտ տանելու պահանջը «72 ժամվա» ժամանակահատվածին նույնացնելուն՝ պետք է արձանագրել, որ այն պայմանավորված է ՀՀ Սահմանադրությամբ և քրեադատավարական օրենսդրությամբ ամրագրված այն պահանջներով, որ առանց դատարանի որոշման անձը կարող է ձերբակալման արդյունքում անազատության մեջ մնալ մինչև 72 ժամ, որի լրանալուց հետո, եթե դատարանը որոշում չի կայացնում անձին կալանավորելու վերաբերյալ, ապա վերջինս պետք է անհապաղ ազատ արձակվի¹:

Թեև այս մոտեցումը ձևական-իրավաբանական առումով հակասության մեջ է գտնվում ՀՀ Սահմանադրության և քրեադատավարական օրենսդրության հետ, քանի որ 72 ժամը վերաբերում է առանց դատարանի որոշման անձին ազատությունից զրկելու առա-

¹ Այս առումով ուշագրավ է մասնավորապես ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի Հ. Գյուրջյանի վերաբերյալ 2010 թվականի մայիսի 4-ի թիվ ԵԵԴ/0004/06/09 որոշմամբ ձևավորած իրավական դիրքորոշումը, որտեղ դատարանը, վերահաստատելով Տ. Վահրադյանի որոշմամբ ձևավորած մոտեցումը, ամրագրեց, որ մեղադրյալի նկատմամբ ընտրված կալանավորման մասին որոշման վերահաստատման մասին միջնորդությունը պետք է ներկայացվի դատարան 72 ժամվա ընթացքում՝ հաշվի առնելով, որ ՀՀ Սահմանադրության և քրեադատավարական օրենսդրության համաձայն՝ առանց դատարանի առաջ կանգնելու անձը չի կարող անազատության մեջ մնալ 72 ժամից ավելի:

վելագույն ժամկետին, ընդ որում՝ ձերբակալման հիմքով ազատությունից զրկելուն, իսկ քննարկվող իրավիճակում առկա է դատարանի որոշում անձին ազատությունից զրկելու մասին, ընդ որում՝ կալանավորման հիմքով, սակայն էականն այստեղ այն է, որ Վճռաբեկ դատարանը կարևորել է ոչ թե հարցի ձևական-իրավաբանական կամ քրեադատավարական կողմը, այլ անձի՝ Սահմանադրությամբ և ՄԻԵԿ-ով ամրագրված և երաշխավորված՝ դատարանի առաջ կանգնելու և դատարանում լսված լինելու իրավունքը:

Պետք է նաև արձանագրել, որ Վճռաբեկ դատարանի որոշման կայացման արդյունքում ձևավորվել է այնպիսի իրավակիրառական պրակտիկա, երբ առանց մեղադրյալի մասնակցության դատարանում քննարկվում է նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու հարցը, և եթե դատարանի կողմից բավարարվում է քննիչի միջնորդությունը, ապա հետագայում, երբ անձին հայտնաբերում և արգելանքի են վերցնում, քննիչը 72 ժամվա ընթացքում կրկին միջնորդություն է ներկայացնում դատարան կալանավորման հարցը կրկնակի քննարկելու համար: Ի դեպ, այս կարգը գործում է միայն այն դեպքում, երբ մեղադրյալը հետախուզման մեջ է, իսկ եթե ազատության մեջ է և լինելով պատշաճ ծանուցված՝ չի ներկայանում դատական նիստին, ապա նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու դեպքում կրկնակի քննարկման պրակտիկա դեռևս չի ձևավորվել:

Մեր դիտարկումները ցույց են տալիս, որ եզակի դեպքերում է, որ հետախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին նախաքննության մարմինների միջնորդությունները մերժվում են դատարանների կողմից, հիմնականում դրանք բավարարվում են, ընդ որում՝ ինքնին հետախուզում հայտարարելու հիմք հանդիսացած հանգամանքներն էլ դրվում են խափանման միջոց կալանավորման կիրառման հիմքում: Արդյունքում, ձևավորվել է այնպիսի իրավակիրառական պրակտիկա, երբ որևէ անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին միջնորդություն ներկայացնելուն նախորդում է՝

ա) նրան նախաքննության մարմին հարցաքննության կանչելու մասին ծանուցագրի ուղարկումը, որը տարբեր պատճառներով չի

ստացվում անձի կողմից, օրինակ՝ տանը չլինելու, այլ հասցեում բնակվելու և այլն,

բ) դրան անմիջապես հետևում է այդ անձին բերման ենթարկելու մասին որոշման կայացում, որը հաճախ չի կատարվում՝ մի դեպքում այն պատճառով, որ անձի բնակարանի դուռը փակ է լինում, տանը չի լինում, մեկ այլ դեպքում՝ ոստիկանությունը դիտարկելով չի կատարում, թեև նրանց հայտնի է լինում անձի գտնվելու տեղը, որը հաճախ պատճառաբանվում է աշխատանքային բարձր արդյունավետություն (դրական ցուցանիշ) ցույց տալու անհրաժեշտությամբ, մասնավորապես այն, որ հետախուզում հայտարարելու դեպքում արդեն իսկ հետախուզվող է հայտնաբերվում,

գ) դրանից հետո քննիչի կողմից հայտարարվում է հետախուզում, և, որպես կանոն, վերջինս միջնորդություն է ներկայացնում դատարան կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին, որը դատարանի կողմից բավարարվում է:

Այլ կերպ ասած՝ հաճախ արհեստականորեն հետախուզում հայտարարելու հիմքեր են ստեղծվում, այնուհետև ձևական հետախուզում հայտարարվում, որից հետո կալանավորման միջնորդություն է ներկայացվում դատարան, իսկ դատարաններն էլ բավարարում են նախաքննության մարմինների միջնորդությունները և որոշում կայացնում կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին, քանի որ հետախուզում հայտարարելու փաստն ինքնին բավարար է անձի ոչ պատշաճ վարքագծի մասին հետևություն անելու համար, որը բարձրացնում է կալանավորման կիրառման հավանականությունը:

Կարևոր է նաև նկատել, որ գործող քրեադատավարական օրենսդրությամբ որևէ իմպերատիվ կանոն նախատեսված չէ, որ հետախուզում հայտարարելու հետ միաժամանակ անձի նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու մասին միջնորդություն պետք է ներկայացվի դատարան, ըստ 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ քննիչին տրված է նման միջնորդություն ներկայացնելու իրավունք, ոչ թե պարտականություն, այսինքն՝ այն թողնված է քննիչի հայեցողությանը, որը սակայն գործնականում հաճախ չարաշահվում է:

Այլ կերպ ասած՝ հենց օրենսգրքի 259-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված հայեցողական լիազորության մեջ է թաքնված այն «չա-

րիքի արմատը», որը գործնականում հանգեցնում է չարաշահումների և կամայականությունների: **Հետևաբար, իրավաչափ հարց է ծագում, թե որ դեպքում պետք է պարտադիր լինի հետախուզում հայտարարելու հետ միաժամանակ կալանավորման կիրառումը, իսկ որ դեպքում չպետք է լինի:**

Մենք այն կարծիքին ենք, որ միայն այն դեպքում կարող է իրավաչափ լինել առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորում կիրառելու հարցի քննարկումը, երբ նա գտնվում է միջազգային (միջպետական) հետախուզման մեջ, իսկ այն դեպքում, երբ նրա նկատմամբ հայտարարվել է ներպետական (տեղական) հետախուզում, կամ ազատության մեջ է, սակայն պատշաճ ծանուցված լինելով՝ չի ներկայացել դատական նիստին, ապա նրա նկատմամբ կալանավորման հարցի քննարկում չպետք է իրականացվի առանց նրա մասնակցության կամ հեռակա կարգով: Այդ դեպքում հարցը կարող է ունենալ այլ լուծում, որին դեռ կանդրադառնանք, այստեղ փաստենք, որ բացառապես միջազգային հետախուզում հայտարարելու հիմքով առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորում, որպես խափանման միջոց ընտրելու վերաբերյալ՝ մեր դիրքորոշումը նախևառաջ պայմանավորված է ՀՀ կողմից վավերացրած միջազգային իրավական ակտերի և մասնավորապես՝ «Քաղաքացիական, ընտանեկան և քրեական գործերով իրավական օգնության և իրավական հարաբերությունների մասին» 22.01.1993 թ. Մինսկի և 07.10.2002 թ. Քիշնևի կոնվենցիաների (այսուհետ՝ Մինսկի և Քիշնևի կոնվենցիա), ինչպես նաև 13.12.1957 թվականի «Հանձնման մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Հանձնման մասին կոնվենցիա) **պահանջների կատարման անհրաժեշտությամբ:**

Մինսկի, Քիշնևի և Հանձնման մասին կոնվենցիաների ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հետախուզման մեջ գտնվող անձի հանձնման մասին պահանջը կարող է իրականացվել, եթե առկա է կալանավորման մասին դատարանի որոշումը (*Մինսկի կոնվենցիայի 58-րդ հոդված, Քիշնևի կոնվենցիայի 67-րդ հոդված, Հանձնման մասին կոնվենցիայի հոդված 1-ին, հոդված 12-րդ, մաս 2-րդ, կետ «ա», հոդված 16-րդ, մաս 2-րդ և այլն*), ավելին՝ Քիշնևի կոնվենցիայի 69-րդ հոդվածը սահմանում է, որ հետախուզում իրականացնելու մասին խնդրանքին ևս պետք է կցված լինի կալանա-

վորման մասին իրավասու արդարադատության մարմնի որոշումը, հակառակ դեպքում՝ ոչ միայն հանձնումը, այլև հետախուզումը չի կարող իրականացվել (Մինսկի կոնվենցիան նման իրավակարգավորում չունի): Առավել ուշագրավ է այն հանգամանքը, որ Քիշնևի կոնվենցիայի 70-րդ հոդվածում խոսվում է նաև միջազգային (միջպետական) հետախուզման մասին և այդ հիմքով կալանավորման ու հանձնման հարցերի մասին, որոնք սկզբունքային նշանակություն ունեն սույն իրավական վերլուծության համատեքստում:

Այսպիսով՝ միջազգային չափանիշների տեսանկյունից միջազգային (միջպետական) հետախուզում հայտարարելու դեպքում առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելն իրավաչափ է և պայմանավորված առնվազն ՀՀ կողմից վավերացրած Մինսկի, Քիշնևի և Հանձնման մասին կոնվենցիաների պահանջների կատարման անհրաժեշտությամբ, քանի որ առանց կալանավորման մասին իրավասու մարմնի որոշման հնարավոր չէ իրականացնել մեղադրյալի միջազգային հետախուզում, նրա կալանավորում և հանձնում հայցող պետությանը: Հետևաբար, սա այն եզակի դեպքն է, որը թույլ է տալիս անձի նկատմամբ կալանավորման հարց քննարկել նրա բացակայությամբ: Ի դեպ, հենց այս հանգամանքով էր պայմանավորված Եվրոպական դատարանի «Գարաբանն ընդդեմ Ռուսաստանի Դաշնության» գործով վճռում ձևավորած մոտեցումը, որով դատարանը հնարավոր է համարում առանց մեղադրյալի նրան կալանավորելը, սակայն պայմանով, որ նրա ի հայտ գալու դեպքում անհապաղ տարվի դատավորի մոտ: Նշված գործի փաստական հանգամանքների ուսումնասիրությունից պարզ է դառնում, որ հենց Մինսկի կոնվենցիայի պահանջներին համապատասխան Գարաբանի նկատմամբ առանց նրա մասնակցության կիրառված է եղել խափանման միջոց կալանավորումը, սակայն երբ նա հանձնվել է ՌԴ իրավասու մարմիններին, ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին համապատասխան անհապաղ չի տարվել դատարան, որը և հիմք է դարձել ՄԻԵԴ-ի համար խախտում արձանագրելու:

Այսպիսով՝ կարող ենք արձանագրել, որ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը ոչ միայն ՄԻԵԿ-ի և քրեադատավարական օրենսդրության հակասությունն է լուծել, այլև տարբեր միջազգային պայմանագրերի (ՄԻԵԿ, Մինսկի և Քիշնևի կոնվենցիաներ և այլն):

Կարևոր է նաև նշել, որ թեև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը տեղայնացրեց Եվրոպական դատարանի կողմից ձևավորած չափանիշը, սակայն խնդիրն այն է, որ չտարանջատեց հետախուզման տեսակը, արդյունքում ստացվեց այնպես, որ ՀՀ իրավակիրառ պրակտիկայում ձևավորված մոտեցումներին համապատասխան՝ էական չէ, թե անձի նկատմամբ հայտարարված է միջազգային, թե ներպետական հետախուզում նրա նկատմամբ կալանավորման հարցը քննարկվում է նրա բացակայությամբ, և եթե դատարանը բավարարում է քննիչի միջնորդությունը և կիրառում է կալանավորումը, ապա նրա ի հայտ գալու դեպքում քննիչը կրկին միջնորդություն է ներկայացնում դատարան կալանավորման հարցը վերստին քննարկելու համար:

Կարծում ենք՝ նման պրակտիկան ոչ միայն իրավաչափ չէ և ըստ էության քրեադատավարական օրենսդրությունը շրջանցելու միջոց է, այլև դրա արդյունքում ավելորդ ծանրաբեռնվում և կրկնակի աշխատանք են կատարում թե՛ նախաքննության մարմինները, թե՛ դատարանները, ավելին՝ հաճախ վտանգվում են անձանց իրավունքներն ու օրինական շահերը: Հետևաբար գտնում ենք, որ այն պետք է ենթարկել որոշակի սահմանափակումների և կիրառելի դարձնել միայն այն դեպքում, երբ անձը գտնվում է **միջազգային (միջպետական) հետախուզման մեջ**, քանի որ մնացած բոլոր դեպքերում քրեադատավարական օրենսդրությունն ունի այնպիսի կառուցակարգ, որը ճիշտ մեկնաբանելու և կիրառելու դեպքում կարող է բացառել առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու դեպքերը և լուծել ներպետական հետախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալին հայտնաբերելու և վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ նրա ներկայությունն ապահովելու հարցերը: Այլ կերպ ասած՝ ներպետական (տեղական) հետախուզման դեպքում առկա է քրեադատավարական այլ կառուցակարգ, որը կարող է լիարժեք փոխարինել հեռակա կալանավորմանը, խոսքը մասնավորապես վերաբերում է մեղադրյալին հետախուզելու և մեղադրյալին ձերբակալելու ինստիտուտներին:

Այսպես՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 259-րդ հոդվածում, որը կարգավորում է մեղադրյալի հետախուզման հետ կապված հարաբերությունները, ամրագրված է, որ՝ «1. Քննիչի կողմ-

մից մեղադրյալի հետախուզում կարող է հայտարարվել ինչպես գործով նախաքննության կատարման ժամանակ, այնպես էլ քրեական գործով վարույթը կասեցնելու հետ միաժամանակ:

2. Եթե մեղադրյալի գտնվելու վայրը պարզ չէ, կամ մեղադրյալը թաքնվում է քննությունից, քննիչն իր որոշմամբ հետախուզում կատարելը հանձնարարում է հետաքննության մարմիններին:

3. Մեղադրյալի հետախուզումը նրա գտնվելու տեղի բացահայտումն է, մեղադրյալին ձերբակալելը և վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրությանը հանձնելն է (...):»:

Վերոգրյալ նորմերի համակարգային մեկնաբանությունից և վերլուծությունից պարզ է դառնում, որ եթե մեղադրյալի գտնվելու տեղը պարզ չէ, կամ մեղադրյալը թաքնվում է քննությունից, ապա քննիչն իրավունք ունի նրա նկատմամբ հայտարարելու հետախուզում: Ընդ որում՝ առավել կարևոր է հենց մեղադրյալի հետախուզում հասկացության մեկնաբանությունը, որի տակ հասկացվում է իրար հաջորդող հետևյալ երեք գործողությունների կատարումը՝

1) մեղադրյալի գտնվելու տեղի բացահայտումը (այսինքն՝ մեղադրյալին հայտնաբերելը),

2) մեղադրյալին ձերբակալելը,

3) վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրությանը հանձնելը:

Այսինքն, ըստ Օրենսգրքի 259-րդ հոդվածի, հետախուզումը ներառում է նաև **հետախուզվող մեղադրյալին ձերբակալելը**, որը թե՛ ՀՀ Սահմանադրությամբ, թե՛ քրեադատավարական օրենսդրությամբ կարող է տևել մինչև 72 ժամ, ինչը նշանակում է, որ առանց հեռակա կալանավորման հնարավոր է հետախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալին հայտնաբերել, **ձերբակալել** և ընդհանուր կարգով մինչև 72 ժամը լրանալը միջնորդություն ներկայացնել դատարան կալանավորումը որպես խափանման միջոց ընտրելու հարցը քննարկելու, եթե նախաքննության մարմինը դրա անհրաժեշտությունը կտեսնի: Այսինքն՝ այն, ինչ ներկայումս դատական պրակտիկայում իրականացվում է կալանավորման մասին կրկնակի միջնորդություններ ներկայացնելու միջոցով, կարող է իրականացվել առավել պարզ ձևով և առանց ավելորդ քաշքշուկների ու կրկնակի աշխատանք կատարելու:

Պետք է նկատի ունենալ, որ քննարկվող հարցը միանշանակ մոտեցում չունի տեսության մեջ, քանի որ կան հեղինակներ, որոնք ևս գտնում են, որ առանց մեղադրյալի մասնակցության խափանման միջոց կալանավորման հարցի քննարկումն ուղղակի հակասության մեջ է մտնում ՄԻԵԿ չափանիշների հետ¹, ուստի առաջարկում են համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարել և նախատեսել հնարավորություն քննությունից թաքնվող մեղադրյալների նկատմամբ հեռակա կարգով կիրառել կալանավորման մասին որոշում, իսկ երբ նրանք կհայտնաբերվեն, ապա 48 ժամվա ընթացքում կրկին կանգնեն դատարանի առաջ, որը կայացրել է հեռակա կալանավորման մասին որոշումը՝ միաժամանակ գտնելով, որ նրանք կարող են նաև բողոքարկել այդ որոշումը²: Որոշ հեղինակների կարծիքով էլ, որևէ հակասություն առկա չէ, քանի որ, ըստ նրանց, Կոնվենցիան պարտավորեցնում է լսել մեղադրյալին միայն այն դեպքում, երբ նա ներկայանում է դատարան և պնդում է, որ իրեն լսեն: Բայց եթե մեղադրյալը թաքնվում է կամ չի ներկայանում վարոյթն իրականացնող մարմնին, ապա Կոնվենցիան որևէ արգելք չի նախատեսում կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելու առումով:

Այս տեսակետը պնդող հեղինակները, չհամաձայնելով ՌԴ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ ամրագրված այն կանոնին, որը հնարավորություն է տալիս առանց մեղադրյալի կալանավորման հարց քննարկելու բացառապես այն դեպքում, երբ նա գտնվում է միջազգային հետախուզման մեջ, նշում են, որ պարզապես ռուսական օրենսդիրը նպատակահարմար է գտել ապահովագրել իրեն և սահմանափակվել է միայն միջազգային հետախուզման մեջ գտնվող մեղադրյալների նկատմամբ կալանավորման հարցերը առանց նրանց մասնակցության քննարկելու կանոնակարգում սահմանելով, իսկ այն պատճառաբանությունները, թե նման օրենսդրա-

¹ St' u Гаврилов Б.Я., Современное досудебное производство и меры по его деформализации // Вестник Восточно-Сибирского института МВД России, 1 (76), 2016, էջեր 9-19:

² St' u Гаврилов Б.Я., О некоторых проблемных вопросах совершенствования УПК РФ // Проблемы предварительного следствия и дознания: Сб. научных трудов, М., 2006, էջեր 7-8:

կան լուծումը պայմանավորված է Հանձնման մասին եվրոպական կոնվենցիայի դրույթներով, այս հեղինակների կարծիքով իրավաչափ չեն, քանի որ դրանում որևէ նորմ նախատեսված չէ ներպետական հետախուզման մասին¹:

Այս մոտեցման կողմնակիցներից Օ. Յոկոլովան գտնում է, որ հարցի լուծման առավել արդյունավետ տարբերակ է, երբ օրենքով հնարավորություն տրվի մեղադրյալի նկատմամբ հեռակա կարգով կալանք կիրառելու և միաժամանակ հետախուզում հայտարարելու, որից հետո կալանքը ռեալ կիրառելու դեպքում այդ անձին հնարավորություն տրվի երեք օրվա ընթացքում բողոքարկելու այն փաստացի արգելանքի վերցնելու պահից: Ուշագրավ է նաև այն հանգամանքը, որ այս հեղինակը նշում է, որ անհրաժեշտ է ՌԴ քրեական դատավարության օրենսգրքի 108-րդ հոդվածի 5-րդ մասից «միջազգային» բառը բացառել, որպեսզի առանց անձի մասնակցության հնարավոր լինի կալանավորման հարց քննարկել ցանկացած հետախուզման դեպքում²:

Չհամաձայնվելով այս մոտեցումներին՝ նշենք, որ առանց մեղադրյալի մասնակցության նրա նկատմամբ կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելու և հետագայում, երբ անձը հայտնվում է վարույթն իրականացնող մարմնի տրամադրության տակ, նրան դատարան չներկայացնելու հանգամանքը՝ որպես ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասի խախտում, արձանագրել է Եվրոպական դատարանը հենց ՌԴ դեմ կայացրած Գարաբանի գործով վճռում: Բհարկե, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ որևէ խնդիր չկա, երբ անձի նկատմամբ հեռակա կարգով որոշում է կայացվում կալանավորումը որպես խափանման միջոց կիրառելու մասին, սակայն դատարանը խնդիր է տեսնում այն առումով, որ անձի հայտնաբերման դեպքում նա անհապաղ չի տարվում դատարան՝ լսված լինելու և դատավորի առաջ կանգնելու ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 3-րդ

¹ Նույն տեղում:

² St' u Цоколова О. И., Теория и практика задержания, ареста и содержания под стражей в уголовном процессе: Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук, М., 2007, էջեր 337-342:

մատով նախատեսված պահանջն ապահովելու համար: Հետևաբար, բոլոր պնդումները հակասություն չլինելու մատով անհիմն են:

Ինչ վերաբերում է այն պնդումներին, որ մեղադրյալը կարող է բողոքարկել հեռակա կալանավորման մասին որոշումը և ըստ այդմ՝ իրացնել իր՝ դատարանի առաջ կանգնելու իրավունքը, ապա այն հիմնավոր չէ, քանի որ ազատությունից զրկելու իրավաչափության վիճարկումն անձի համար երաշխավորված է ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով, մինչդեռ դատարանի առաջ կանգնելու և լաված լինելու իրավունքը՝ 5-րդ հոդվածի 3-րդ մասով: Ասվածից կարող ենք եզրակացնել, որ այն դեպքում, երբ մեղադրյալը գտնվում է հետախուզման մեջ, և նրա նկատմամբ կալանավորում կիրառելու մասին միջնորդություն է ներկայացվում դատարան, քննիչը պետք է դատարան ներկայացնի լրացուցիչ նյութեր և հիմնավորումներ առ այն, որ մեղադրյալի նկատմամբ հայտարարված է միջազգային հետախուզում, եթե նման նյութեր չեն ներկայացվում և չի հիմնավորվում, որ մեղադրյալը գտնվում է միջազգային հետախուզման մեջ, ապա դատարանը պետք է որոշում կայացնի քննիչի միջնորդությունը մերժելու մասին, որը սակայն չպետք է խոչընդոտ լինի կալանավորման հարցը կրկին քննարկելու համար¹: Այն դեպքում, երբ հայտարարվում է ներպետական հետախուզում, ապա առանց կալանավորման մասին որոշման հնարավոր է լուծել անձին բացահայտելու և ձերբակալելու հարցը, ավելին՝ ըստ անհրաժեշտության քննիչն իրավունք ունի նաև հետախուզում հայտարարելու հետ միաժամանակ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 130-րդ

¹ Գտնում ենք, որ այս դեպքում չի կարող կիրառվել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 285-րդ հոդվածի 6-րդ մասում սահմանված այն կանոնը, որ տվյալ խափանման միջոցն ընտրելու նպատակով հարուցված միջնորդությունը դատավորի կողմից մերժելու մասին որոշումից հետո նույն գործով նույն անձին կալանավորելու միջնորդությամբ կրկին դատարան դիմելը հնարավոր է միայն կալանավորումը հիմնավորող նոր հանգամանքների ի հայտ գալու դեպքում, քանի որ միջազգային հետախուզում հայտարարելու դեպքում կալանավորման կիրառումը, ըստ էության, պարտադիր է, այլընտրանք չունի: Հակառակ դեպքում հնարավոր չի լինի իրականացնել ինչպես հետախուզումը, այնպես էլ անձին ձերբակալելը, կալանավորելը և հանձնելը:

հողվածի կարգով ձերբակալելու մասին որոշում կայացնել¹: Մա նշանակում է, որ ներպետական հետախուզման դեպքում անհրաժեշտություն չկա առանց անձի քննարկել նրա նկատմամբ կալանավորում կիրառելու հարցը, իսկ նրան հայտնաբերելու դեպքում ներկայացնելու դատարան՝ կրկին քննարկելու կալանավորման հարցը, ինչպես սահմանել է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանը Տ. Վահրադյանի վերաբերյալ որոշմամբ: Մեր կողմից առաջարկվող այս մոտեցումն, առնվազն բացառելու է արհեստական հետախուզումները և կրկնակի կալանավորման միջնորդությունների քննարկումը՝ դրանով իսկ որոշակիորեն նվազեցնելով նախաքննության մարմինների և դատարանների ծանրաբեռնվածությունը:

Կարծում ենք՝ նպատակահարմար է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում ամրագրել, որ կալանավորման վերաբերյալ միջնորդությունները կարող են քննարկվել առանց մեղադրյալի բացառապես այն դեպքում, եթե նրա նկատմամբ հայտարարված է միջազգային հետախուզում: Դրա համար անհրաժեշտ է նաև օրենքում սահմանել միջազգային և տեղական հետախուզում հասկացությունները, դրանց հայտարարման հիմքերը, պայմանները, ժամկետները, մեղադրյալի նկատմամբ, կախված դրա տեսակից, կիրառման ենթակա քրեադատավարական հարկադրանքի միջոցների տեսակները և այլն:

Հաճախ պրակտիկ աշխատողները հարց են բարձրացնում առ այն, թե արդյոք ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի՝ Տ. Վահրադյանի վերաբերյալ որոշմամբ ձևավորած դիրքորոշումները պետք է տարածվեն նաև դատական քննության փուլում գտնվող գործով քննությունից թաքնվող ամբաստանյալի նկատմամբ հետախուզում հայտարարելու և կալանավորման մասին որոշման կայացման դեպքում, երբ վերջինը հայտնաբերվում է:

Թեև ՄԻԵԿ-ի 5-րդ հողվածի 3-րդ մասը որևէ բացառություն չի սահմանում, սակայն կարծում ենք՝ դատական քննության փուլում գտնվող գործերով իրավիճակն այլ է: Դատական քննության փուլում

¹ Այս հիմքով ձերբակալման մասին որոշում է կայացվում, եթե քրեական գործով հավաքված ապացույցները հիմք են տալիս ենթադրելու, որ անձը կատարել է քրեական օրենքով չթույլատրված արարք, ընդ որում՝ նա գտնվում է այլ տեղանքում, կամ նրա գտնվելու վայրը հայտնի չէ:

կիրառված կալանավորումների դեպքում, քանի որ վարույթն իրականացնում է դատարանը, և հենց դատարանն էլ կայացնում է կալանավորման մասին որոշում, ուստի Վճռաբեկ դատարանի ձևավորած դիրքորոշումը չի կարող միանշանակ կիրառվել: Այս դեպքում չկա այն պաշտոնատար անձը, որն ունի պարտականություն դատարանի վարույթում գտնվող քրեական գործով կալանավորված անձին ներկայացնելու դատարան, պարզապես դատարանի որոշումը կատարող ՀՀ ոստիկանության և համապատասխան քրեակատարողական հիմնարկի աշխատակիցները, հայտնաբերելով հետախուզման մեջ գտնվող ամբաստանյալին, պարտավոր են նրան տեղավորել կալանավորվածներին պահելու վայրում և այդ մասին գրավոր իրազեկել դատարանին, որպեսզի վերջինը վերսկսի քրեական գործի կասեցված վարույթը (եթե կասեցրել է) և նիստ նշանակի, որի ժամանակ արդեն կքննարկի նաև կալանավորման կիրառման հարցը: Մակայն, մեր կարծիքով, այս դեպքում չի կարող կիրառելի լինել դատարանի առաջ կանգնելու՝ Մահմանադրությամբ ամրագրված 72 ժամվա ռեժիմը, քանի որ քրեական դատավարությունում այն վերաբերում է մինչդատական վարույթում և ձեռքակալման հիմքով ազատությունից զրկելուն, որը դատական քննության փուլում չի կիրառվում, ինչը նշանակում է, որ դատարանի վրա չի կարող պարտականություն դրվել 72 ժամվա ընթացքում ապահովել անձի լաված լինելու իրավունքը: Այն կարող է նաև տեխնիկական խնդիրներ առաջացնել, մասնավորապես նիստ նշանակելու, այդ մասին դատավարության կողմերին ծանուցելու և այլնի հետ կապված, ինչը նախաքննության փուլում առկա չէ: Պետք է նաև նկատի ունենալ այն հանգամանքը, որ դատական քննության փուլում գտնվող գործով անձի կարգավիճակն այլ է, վարույթն այլ սկզբունքների և կանոնների վրա է հիմնված (հրապարակայնություն, անմիջականություն, կողմերի մասնակցություն և այլն), քան նախաքննության փուլում, ուստի այդ առանձնահատկություններով պայմանավորված՝ անձը, դատական քննության փուլում դիմելով փախուստի կամ թաքնվելով քննությունից, ինքն է իրեն զրկում օրենքով իրեն տրված երաշխիքներից, որոնք նախատեսված են մինչդատական վարույթում գտնվող քրեական գործերով անձին ազատությունից զրկելու օրինականության ապահովման համար:

Կարծում ենք՝ անհրաժեշտ է այս հարցը ևս իրավական կարգավորման ենթարկել և հստակ ամրագրել, որ ամբաստանյալի հայտնաբերման դեպքում, երբ դատարանը տեղեկացվում է այդ մասին, դատական նիստը պետք է նշանակվի ոչ ուշ, քան 10 օրվա ընթացքում: Ինչ վերաբերում է ամբաստանյալին, ապա նա կարող է բողոքարկել դատարանի որոշումը վերադաս դատարան և այդ կերպ իրացնել իր լաված լինելու իրավունքը, քանի որ այն դատարանի կողմից է կալանավորվել, որը նաև նիստ է իրականացնում, և նույն դատարանի առաջ կանգնելը կալանավորման վերահաստատման տեսանկյունից իրավաչափ չէ:

**ЗАДЕРЖАНИЯ ОБВИНЯЕМОГО, НАХОДЯЩЕГОСЯ
В РОЗЫСКЕ В КАЧЕСТВЕ АЛЬТЕРНАТИВЫ
ЗАОЧНОМУ (ПРИ ОТСУТСТВИИ ОБВИНЯЕМОГО)
АРЕСТУ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ
(ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ МЕЖДУНАРОДНЫХ
СТАНДАРТОВ, ДЕЙСТВУЮЩЕГО
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ)**

Сергей Марабян

*Ассистент кафедры уголовного процесса и криминалистики ЕГУ,
кандидат юридических наук*

В данной статье рассматриваются вопросы, связанные с применением содержания под стражей в качестве меры пресечения без участия обвиняемого, и делается вывод, что судебные заседания по поводу содержания под стражей без участия обвиняемого могут считаться законными только в том случае, если обвиняемый был объявлен в международный розыск. В связи с этим автор статьи соглашается с правовыми позициями Кассационного суда, однако считает, что сфера их действия должна быть ограничена во избежание злоупотреблениям и произвола.

В результате проведенного исследования мы пришли к выводу, что в случае объявления внутригосударственного розыска человек

может быть задержан, но не арестован. Это не только исключит практику произвольного и искусственного объявления розыска, но и уменьшит объем работы судов вдвое.

THE ARREST OF THE WANTED DEFENDANT AS AN ALTERNATIVE TO DETENTION (IN THE ABSENCE OF THE DEFENDANT) IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS (LEGAL ANALYSIS OF INTERNATIONAL STANDARDS, CURRENT LEGISLATION AND JUDICIAL PRACTICE)

Sergey Marabyan

*Assistant at the Chair of Criminal Procedure and Criminalistics,
Candidate of Legal Sciences*

Within the scope of this article, the author has raised the issues of imposing detention as a preventive measure without the involvement of the defendant in the proceedings and concluded that without the defendant's participation, the hearings on the detention may be considered legitimate only when the international reconnaissance has been declared. In this respect, the author agrees with the legal positions of the Court of Cassation, but he believes that its scope should be limited, as it often causes abuses and arbitrariness.

The author finds that, in the case of domestic reconnaissance, arrest but not a detention may be imposed on a person, which will not only exclude the practice of arbitrary and artificial declaration of reconnaissance, but also the double workload of the courts.

Բանալի բառեր - հետախուզում, ձերբակալում, կալանավորում, լսվելու իրավունք, դատարանի առջո կանգնելու իրավունք:

Ключевые слова: *розыск, арест, содержание под стражей, право быть выслушанным, право предстать перед судом.*

Key words: *reconnaissance, arrest, detention, the right to hearing, the right to stand trial.*